

Verslag lezing: Persoonsbewijzen en distributiestamkaarten

Door: Jan Leeuwenhoek

d.d. 16-10-2018

Uit de Tweede Wereldoorlog zijn veel persoonsbewijzen, distributiestamkaarten en voedselbonnen bewaard gebleven. Wat betekenen de vele letters, cijfers, stempels en zegels op deze documenten en wat is de relatie ertussen?

John Rutte geeft aan al vanaf zijn kindertijd belangstelling te hebben gehad voor de Tweede Wereldoorlog en hij verzamelt ook al vanaf zijn jeugd spullen uit die tijd. Zijn ouders hadden een melkzaak en die zaak had ook veel oudere klanten. Hij vroeg hen dan of ze spullen hadden over de oorlog. Zo heeft hij thuis een klein museum ingericht. Eens in de vijf jaar geeft hij een expositie. John laat als voorbeeld op het scherm een vitrinekast zien met materiaal dat hij bij de gemeente Heemskerk in 2015 heeft laten zien.

Persoonsbewijzen (PB) zijn geen Duits initiatief. Ze waren al voor de oorlog bedacht. Op grond van het Besluit Bevolkingsboekhouding zou iedereen per 1 juli 1936 een persoonskaart moeten hebben. Deze zou worden bewaard in het bevolkingsregister van de gemeente waar de

persoon woonde. Dat werd niet overal precies gedaan. Er was nog veel discussie over in de politiek. In juni 1940 werd er nader over besloten door de Secretaris Generaal van het ministerie van Binnenlandse Zaken. In augustus 1940 was er een ontwerp PB, dat eind 1940 verplicht werd gesteld. De invoering werd in 1941 voltooid. Er waren er toen 7,1 mln..

Er zat een pasfoto op en er was een extra pasfoto voor een groepskaart. Beroepsfotografen verdienden hier een aardig centje aan, geeft John aan. Het karton werd beschermd door een watermerk. Bij de uitreiking kreeg je een velletje papier mee, waarop jouw verplichtingen stonden t.a.v. het persoonsbewijs.

De nummering bevatte een letter en een cijfer. V15 was bv. Velzen en L16 Leiden. Er waren drie zegels nl. van 1 gulden (het gewone zegel), van 50 cent voor minvermogenden en een zegel voor onvermogenden. Vanaf 1943 werd de nationaliteit apart in zwarte letters opgenomen. In de oorlog zijn nog verschillende veranderingen in de persoonsbewijzen aangebracht. John Rutte laat een aantal beelden ervan zien.

Distributie- en voedselbonnen dateren ook van juist voor de oorlog. Het directoraat-generaal Voedselvoorziening nam hiertoe het initiatief. De naam Stephanus Louwes is hierbij te noemen. De Distributiewet dateert van 1938. De suiker ging op 12 oktober 1939 als eerste op de bon. Dat was een proef om te zien of het systeem werkte. Direct na de mobilisatie was er een Rijks-distributiekaart. Daarna een Distributie-stamkaart per hoofd van een gezin (vanaf september/oktober 1939). Het systeem bleef in stand tot 1952. Baby's kregen bij hun geboorte een kaart mee.

Sommige kaarten zijn met rode inkt geschreven, andere met blauwe. De reden daarvoor weet hij nog niet.

Rauter (foto Wikipedia) heeft eenmalig nieuwe kaarten laten afgeven. Daarmee hoopte hij onderduikers met valse kaarten voedsel te ontnemen. Deze tweede kaart stamt van de eerste maanden van 1944. Ze

hadden het stempel TD2 (tweede distributiezegel). Van de oude kaart werd een hoekje afgeknipt als teken dat die niet meer geldig was. Er zat een blauw zegeltje op, de Rauterzegel in de volksmond. Op dat zegeltje stond het nummer van de distributiekring (gemeente of groep gemeenten). Je kon geen eten krijgen met de bon in andere plaatsen, dan in die distributiekring (er waren er circa 500). In juni 1944 werden 240.000 zegeltjes gestolen. Dus onderduikers konden weer voedsel krijgen. De actie van Rauter was dus mislukt.

Er staan veel nummers op voedselbonnen, waarvan de betekenis niet direct blijkt. John Rutte laat er veel zien op het scherm.

Bijvoorbeeld: nummers 401 t/m 413 staan voor 1944, periodes 1 t/m 13. Elke periode kent 4 weken, samen een jaar vormend.

En: vanaf 1942 waren er inlegvellen: K1 t/m K4 voor mensen met een baan en L1 t/m L4 voor armere mensen.

Op 17 mei 1944 vond er een overval plaats op drukkerij Hoitsema (dependance van de firma Enschede) waarbij er 133.450 bonkaarten werden gestolen van de perioden 6, 7 en 8 van 1944.

Er waren noodkaarten vanaf oktober 1944, de periode van de Hongerwinter. Vanaf toen waren er ook noodkeukens/gaarkeukens. In april waren er voedseldroppings en er kwamen schepen met meel uit Zweden.

Op 14 januari 1952 kwam het laatste product van de zegels af; de koffie. Dat duurde tot 1973. Toen ging er weer een product op de bon, nl. de benzine bij de oliecrisis.....

John Rutte houdt zich aanbevolen voor gegevens en materiaal. Het is een complex onderwerp, waarover nog lang niet alles bekend is.

Jan Tolboom dankt John Rutte hartelijk voor deze lezing. Het is een onderwerp dat leeft, gezien de grote opkomst en de levendige discussie.